

mondaná a megtalált / csak te nem hitted el”. Ilyenkor óhatatlanul feltesszük a kérdést: Mi más, mint törvények felismerése és elfogadása segíti életünk? Ugyanakkor honnan származtathatjuk ezt? A válaszhoz „csak föld kell és egy kis ész – ahogy az Úr rendeli”.

Báger Gusztáv tanúságtételének lenyomatát végigkövetve adottá válik a Szó ereje általi megtisztulás lehetősége. Kell több? Ezen túl mi jöhet még? „A lélek elvégzi a dolgát.” (*Sugallatok.*)

Báger Gusztáv: *Magasság, mélység*
Új Ember Kiadó, Budapest, 2012

Oláh András

FELBORULT BÖLCSŐ

Lélekállás-jelentés... Annyiféle jelentéssel találkoztam már. Időjárás-jelentés, vízállásjelentés, zárójelentés, közhasznúsági jelentés, igazoló jelentés, ügynöki jelentés, könyvvizsgálói jelentés... Lélekállás-jelentéssel még nem. Csak most, amikor Dienes Eszter legújabb (ötödik) verseskötetét a kezembe vettem. Morzsolgatom a szót, lapozgatom a kötetet. Vékonyka gyűjtemény. Válogatott versek. Egy költői életmű – három és fél évtized – termésének legjobbjai.

Dienes Eszter viszonylag későn jelentkezett írásaival. A '70-es évek közepén kezdett publikálni, első önálló kötete (*Mosolymaradék*) pedig csak húsz év múlva, 1995-ben látott napvilágot. Azóta három könyvével találkozhatott az olvasó (*Holdvirágzás* – 2000; *Szerető, este* – 2002; *Kinél az ítélet* – 2009). Mostani anyaga erre a múltra tekint vissza. Am nem csupán válogatás e kötet. Több annál. Ahogy a cím is jelzi: egyfajta állapotfelmérés, helyzetértékelés. Az idő múltával néhol áttevődtek a hangsúlyok, átszíneződtek az emlékeket, új jelentést nyertek a kulcsmondatok. Ma ezek a fontosak, ma így kerek a világ. De egy valami bizonyosan érintetlen maradt: a költői kisugárzás.

Dienes Eszter ugyanis önmagát írja. Adott neki a sors annyi élményt (örömet és pofont), hogy nem kell fikciókhoz fordulnia. „Műveinek forrásvidéke az általa megélt, szegénységgel, önkereséssel, gyermekszüléssel, válással terhes élet, később pedig egy új és minden addigit felülíró, ellenben szinte szükségyszerűen kudarcos, ám gondolatvilágát s ihletett pillanatait örökké kitöltő művészszerelem, illetve az évtizedek óta kísértő, depresszív állapotokban manifesztálódó, az orvosi kezelésekből is verset csíholó alkotói magatartás” – írja róla Karády Zsolt.

A kötet négy ciklusra, négy stációra épül.

Az első ciklus (*Felborult bölcsőm*) verseiben a régmúltat (gyerekkorát, a szülők alakját) idézi föl, és elveszített gyermekét is ebben a ciklusban siratja el. „Akácos áll, köti a port, / engem is ideköt minden, / itt voltam jó, itt voltam verve. / Itt hagyott el az Isten” – zakatolnak tompán a *Kunhegyes* című vers sorai. Húgának szignált költeménye a gyermekkori álmok szertefoszlásáról szól. De fájdalmas sóhajjal kutatja az édesanyja emlékét is: „Hol nyújtózik ragyogásod, / hol kerít a távol, / hol nyit virág arcod porán, / hol vacogsz, ha fázol?” (Édesanyámnak). Ugyanígy megemészthetetlen számára fia elvesztése is: „Hiányodtól fázom éjjelente” (Fiamnak). „Szerettem minden árvát... / Fiam helyett fiam hiányát // s kétszer lett keserű / minden, ami édes! / Nem lettem boldog. / Sem tisztességes” – állapítja meg keserűen (Fiam helyett).

A következő ciklus (*Egy meg egy*) számvetés. A versek egy része ironikus önvallomás – amolyan görbe tükör – amellyel fityiszt mutat a megpróbáltatásokat rá mérő sorsnak: „Dekázni nem tudok, / vagyok pedig a mérleg / lehet, hogy hazudok, / de magamnak mérek.” (*Mottó*), „Arcomat mindig feladtam, / mosolyom kitakartam, / simító kezem letörött, / öklöt szereztem a harcban.” (*Bruttó*). Ennek a világlátásnak zanzásított darabja az *Egy apróhirdetés margójára* című írás: „Még szülőképes nő / [...]Egy élve született gyermeket / tud csak felmutatni. / Életnek kevés, hirdetésnek ennyi.”

A ciklus talán legszebb (és egyben legkeményebb hangú) írása a *Cigányszerelem*: „Kiknek a keze

moccant utánam, / verje az Isten, verje a bánat! // Hány öklelt szelíddé s alázta vállam / csókoltak égettire fütetlen ágyban! // Kiknek a szava béklyózta lábam, / verje az Isten, verje a bánat! // Hány hamis csókkal zúzták be számat, / s hol van csak egy is, hűteni lázat? // Kiknek a vére véreimből áradt, / verje az Isten, verje a bánat.”

A hangulat az iróniából néhol komorra vált: sorjáznak a pusztulást szimbolizáló őszi és téli képek (*Őszi-téli szonett, Lombszüret, Tél felé*), és itt találhatóak a vállalt költőelődöknek dedikált írások is: „Tudom, hiába fon körém / védőhálót az alkony, / a halál gyilkos angyala / felismeri az arcom” – olvashatjuk a Pilinszkynek ajánlott sorokat (Tudom). De ugyanilyen borús hangú vers a Sinka Istvánt idéző *Örök láz* is: „S amíg az örök láz / édig énekelte – / szállásom e földön / sírig kevesellek.”

E ciklusban kapott helyet Dienes egyetlen közéletiként definiálható költeménye, az *Allegóriák háza, hazám* című alkotás is: „Elvarázsolt ország ez, / nyüzsöge nyüvek óhazája” – írja a szerző, majd az alábbi diagnózissal zárja a súlyos betegsége tünetek feltárását: „Mocskos markokban gőzölgő, / szívátültetésre váró / hazám”.

Figyelemre méltó Dienes Eszter képkalkotási technikája: miként tudja a mindennapit és a meghökentőt egyetlen strófába, egyetlen metaforába zárni: „Felnyíló tenyérrel / hazát formál a föld, / egy virágszáron Isten / füvek közt tündököl” (Felségvizek), „a bánat csavargó szép zarándok” (*Előtt és után*), vagy „Halni mennek a dáliák, / itt hagyták késüket” (*Lombszüret*).

A harmadik ciklus (Mintha élnél) Dienes Eszter legbelsőbb magánszférájába kalauzolja az olvasót. Az *Álmom visszatér* című vers egy rendkívüli szerelem élményét fogalmazza meg: „Uram! / Semmi sem hibádzik. / Ismerem Őt, ő a Másik. / A másik, aki én vagyok, / csöndjében élek, hallgatok. / Susog a csönd, egekig ér, / Ketten vagyunk, Szindbád, meg én. / Zöld május ringat, s azt hiszem: / tudok járni a nagy vizen!”

Az olykor erotikus elemektől sem mentes szövegek alapvetően és jól körülhatárolhatón a Ladányi-szerelem ihletettségéből születtek: „S ha jön a hold lepecsételni az eget, / szép szavakkal szétbontod / összezárt kezem. / Napközben felmázolt álcánk / éjjelre szétkenődik, / ma elcsángálunk, egész az égig. // [...] Mért nézel rám, mint részeg záróra után? / Én már a buszon, félúton levetett ruhám. // Ugye, tudod, mire gondolkod? / Kezed meleg mellemre gombolom.” (*Félúton*)

Dienes Eszter nemcsak szerelmet kapott Ladányitól, de különleges ösztönzést is merített költészetéből. Így nem csupán az elhunyt költő emlékét őrzi és idézi verseiben, hanem annak stílusa is nyomot hagyott írásaiban: „Üzenem neked a csillagokig, meg azon túlra, / nem voltál rossz szerető, / a világ volt kurva” – hangzik a *Rád gondoltam* egyik strófája. A kötelékekre, társadalmi korlátokra fittyet hányó vagabund költő lép elénk az Így udvarolt Ladányi Miska alábbi soraiban is: „Ne sírj! / Az ember, akár a világ, / egy pofontól forog tovább.”

A szerelem örökkévaló emlékét idézik az „*Álmodjuk egymást*” sorai: „A nyári por tüdönkre szállong / s álmodjuk egymást, meglehet... / Itt kóborolsz kilenc rezedával / pamut ingedben, részegen. / Nyílik a szád s én csókolnálak, / de felbugyog a nyári nap, / s ezer darabra törik széjjel / szemünk mögött az áhítat. / S nyálkeveredések éjszakáján / ki lettél vérrokonom, / készülök arcod elfeledni: / szemem mögé lopom”.

A szeretett férfi elvesztése máig ható fájdalmat indukál – és több versből is visszaköszönnek a gyötrelmes emlékek: „Összeálltál egy ócska fakereszttel [...] Fáj, a húsomnak fáj, magad alszol / szüretidőn a temetőn” (*Express levél Ladányi Mihálynak*), „Ki virágod voltam, / öröm, íz a szádban, / oldozz föl, érints meg, / ne maradjak gyászban.” (*Cigány sorok*), „haló poromban is hozzád zörgetek.” (*Járok, jövök*).

A kapcsolat szétesésének szomorúságát rögzítő *Egy szerelem három arca* mellett helyet kapott Ladányi utolsó éveinek lepusztult környezetét lírai fénybe emelő *Mintha élnél* („Tüzet raksz. A vaskályha halkán gögicsél, / a meleg bóklász, végig ér / testünkön, átrágja magát az áram. Minket egyszer már kitaláltak.”), és a szeretett férfi zilált életének-szerelmének emléket állító *Nélküle* című alkotás is. „A »csavargó«, az »árokparti hős« Ladányit Dienes nem eszményíti, épp ellenkezőleg: hibáival együtt élő, esendő, mégis szeretetre méltó emberként idézi meg.”

Az *Amikor még fényes voltam* címet viseli a negyedik ciklus. Ez a szakasz egy nehéz, olykor szinte kilátástalannak látszó élethelyzetet elevenít meg. A betegségtől terhes nehéz időkkel szembesít a karcagi pszichiátrián keletkezett *Nélküled* című alkotás („Árammal veretik testem. / Ölelésedből kiestem”) és az *Elektrosokk* című vers: „Elindulnak felém a falak, / hogy végül bennem leomoljanak.” [...] „melegre vágyom. / Melegedre. / Álmodd le rólam az inget.” A szövegekből nemcsak a pszichiátriai kezelés retentete olvasható ki, hanem az elvesztett férfi emléke is újra és újra beszüremkedik ebbe a szorongásos félelembe.

A záró ciklusban olvasható a kötet címadó verse is: „a több stílusréteget variáló, az alkoholhiányt, a magányt s a kiüresedettséget emlegető, Pilinszky-mélyiségeket idéző mű a költői elnémulással is számot vet: »Felkel a nap, lemegy a nap. / Nincs mit mondanom. Ha van, / hazudok.«”

Megkapó Dienes Eszter őszinte önvallomása, képeinek eredetisége. Egy olyan világot tár elénk, amelyre csak ő tud ablakot nyitni az olvasónak. Megdöbbentő egyszerűséggel, gyakran a népdalok hangján fejez ki korántsem egyszerű érzelmeket és gondolatokat.

Dienes Eszter: *Lélekállás-jelentés*
Tempevölgy könyvek, Balatonfüred, 2012

Petróczi Éva

KÖNYVRŐL KÖNYVE

Nagymamák – a huszonegyedik században

Személyesen nem ismerem Pataki Évát, három évvel ifjabb generációs társamat, de *Még egy nő* és *Ami elveszett* című, ugyancsak az Athenaeumnál napvilágot látott, nagy sikerű könyveiből már igen. Pataki fejlődésregénye: *Nőből is megárt a nagymama* végére második és harmadik, én e percekben már hatodik unokámmal „várandós” nagymama vagyok, így nem is rejtegetem, a hasonló élmények, hol vidám, hol szomorú végkövetkeztetések alapján a szerzőt sok szempontból rokonléleknek érzem.

Itt van mindjárt a remek alcím, a „fejlődésregény”. S anélkül, hogy magamat akarnám előtérbe tolni, nem hallgathatom el *Trombitás út 2.* című versem két sorát, amelyet annak a budai háznak a tiszteletére írtam, ahol pécsi kislányként első „Budapest-leckéimet” vettem, s ahol pontosan ötven évvel később legidősebb unokám, Luca cseperedett, élete korai hónapjaiban: „és most a nagymamává változáshoz / itt kezdett hozzá ugyanó” – írtam hét évvel ezelőtt, debütáló nagyanyai időszakomról.

Igen, nagymamává, egyes családokban nagyivá, németesen szólva ómivá nem ripsz-ropsz lesz az ember, hanem sok-sok sírás és nevetés, kicsiny köznapi sikerek és jókora bukták közepette. Nem is lehet ez másként, hiszen Pampers és bébilégzés-figyelő kutyü, biztonságos játszótér és „fejlesztések” nélküli, kőkorszaki anyakorunkban annyira más volt minden. Sok szempontból nehezebb, de egyszerűbb is. Ami változatlan: szerettük akkori, saját termésű csimotáinkat, és még elszabadultabban szeretjük-szeretnénk az ő gyerekeiket. Ha a szigorú szülék, a középnemzedék, nem kísérné minden lépésünket, pelusapplikálásunkat, babaőrzésünket árgus figyelemmel, s nem vonna bennünket is minduntalan a fegyelmezésre szoruló körébe. Hol vagyunk már attól a tisztelettől, már-már áhítatos odafigyeléstől, amivel a *mi* szüleink övezték valamikor valóban nagyszülőkonformabb külsejű és viselkedésű nagyanyáinkat-nagyapáinkat.

A korántsem könnyű helyzetet bizony nem teszi könnyebbé, hogy mi már – többnyire – nem vagyunk szelíd, fehér hajú mesebeli tündérek, az „Ó, ó, ó, nagymami...” kezdetű avitt sláger receptúrája szerint, hanem, ahogyan a cím is nyíltan utal rá, fészekaljunkat melengetve is: nők. Sőt, esetenként